

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ І НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ РУМУНІЇ

Олександра Давимука, центр зовнішньополітичних досліджень НІСД

Охарактеризовано сучасні тенденції зовнішньої політики, захисту національної безпеки та оборони Румунії в умовах сьогодення на тлі повномасштабного воєнного вторгнення РФ в Україну.

Висновки

1. Румунія усвідомлює, що національна безпека країни може бути забезпечена лише завдяки НАТО та в співпраці з найбільшими союзниками (передусім США) і, зважаючи на це, здійснює поступові кроки щодо залучення інвестицій партнерів у безпекову сферу, модернізує власні виробничі потужності в оборонному комплексі. Румунія як складова частина східного флангу НАТО сприяє інтеграції своїх збройних сил в оборонні системи Альянсу. Також країна здійснює послідовну політику підтримки стійкого діалогу із країнами – членами ЄС.

2. Румунія, виступаючи з позиції забезпечення безпеки і стабільності у Чорному морі, продовжує акцентувати увагу союзників на потребі посилення безпеки Чорноморського регіону, вдаючись до конкретних практичних дій, зокрема щодо очищення Чорного моря від вибухонебезпечних предметів.

3. У ситуації, коли триває російсько-українська війна, Румунія розуміє критичну важливість надання різносторонньої підтримки Україні в протидії збройній агресії РФ, що втілюється в комплексі військово-політичних, дипломатичних, гуманітарних заходів. Також країна розширює пропускну спроможність румунсько-українського кордону, від чого отримує певні переваги, відновлює залізничне сполучення, започатковує роботу в галузі сучасних телекомунікацій, у двосторонньому форматі працює над іншими питаннями, що становлять сферу інтересів румунсько-української співпраці.

4. Румунія зацікавлена в стабільній політичній та безпековій ситуації в Молдові, заради чого готова розвивати політичний діалог з молдовською стороною та підтримувати її євроінтеграційні прагнення.

5. У внутрішньополітичному середовищі країни зростає популярність ультраправих партій, зокрема «Альянсу за об'єднання румунів» (AUR). Це свідчить про поляризацію румунського суспільства й уразливість частини населення до

популістської риторики. Електоральні вподобання AUR можуть вплинути на зміни в румунському парламенті та формування майбутніх коаліцій, проте загалом вірогідність докорінної зміни зовнішньополітичних орієнтацій Румунії після виборів є малоімовірною.

Посилення оборони та співпраця із союзниками

Після початку повномасштабної збройної агресії РФ проти України Румунія поставила за мету посилити зусилля у сфері забезпечення національної безпеки. Йдеться, зокрема, про прискорення програм власних оборонних закупівель, збільшення кількості навчань НАТО на своїй території, інтенсифікацію співпраці із союзниками та сусідами у Чорноморському регіоні. Розвиваючи власні оборонні спроможності, держава передусім зосереджує увагу на протиракетній обороні та артилерії великої дальності. У сфері логістики діяльність спрямовується на вдосконалення автомобільної та залізничної інфраструктури задля швидшого переміщення товарів і військової техніки, зокрема через Карпати.

У 2023 р. Румунія підвищила витрати на оборону з 2 до 2,5 % ВВП. Також держава прискорила закупівлю різних видів озброєння у держав-партнерів. Зокрема, завдяки ухваленому в червні 2022 р. законопроекту було придбано 32 винищувачі F-16 у Норвегії. Ці літаки мають використовуватися не менше як десять років – до придбання після 2030 р. американських винищувачів п'ятого покоління F-35 (придбання 32 відповідних бойових літаків уже погоджено). Румунія розпочала діалог з низкою країн-партнерів щодо придбання для потреб національних збройних сил різних видів військової техніки та озброєння: із Францією – підводних човнів «*Scorpene*» та гелікоптерів; із Туреччиною – безпілотників «*Bayraktar TB2*»; із США – системи берегової оборони «*Naval Strike Missile*» та батальйону танків «*Abrams*». Румунська сторона готова придбати 200 зенітних ракет для своїх комплексів ППО «*Patriot*» у рамках спільного контракту з Німеччиною, Нідерландами та Іспанією, які беруть участь в ініціативі «Європейський небесний щит» (*European Sky Shield Initiative, ESSI*). Крім того, Румунія спільно з американськими та південнокорейськими партнерами планує побудову на своїй території заводу з виробництва пороху та боєприпасів.

Румунія активно залучає іноземні інвестиції у безпекову сферу. Так, у 2024 р. в румунському місті Бакеу було відкрито сертифікований центр обслуговування американських гелікоптерів S-70 «*Black Hawk*». Німецький концерн «*Rheinmetall*» збудував у Румунії військовий центр технічного обслуговування і логістики. За підтримки США на румунських підприємствах почалося виробництво ракет-перехоплювачів «*SkyCeptor*» для комплексів протиповітряної та протиракетної оборони «*Patriot*». Румунія також запропонувала американським партнерам створити на своїй території центр із обслуговування винищувачів F-16.

Румунія спільно з іншими державами східного флангу НАТО виступає за

посилення контингенту Альянсу на своїй території. За даними, навесні 2022 р. в країні перебувало понад 3 тис. військовослужбовців НАТО. У травні того ж року в країні розпочався процес створення бойової групи союзників (під керівництвом Франції). На румунській території регулярно проходять військові навчання сил союзників, до яких залучаються партнери по Чорноморському регіону¹.

У листопаді 2023 р. в Румунії відкрився тренувальний центр для пілотів винищувальної авіації, де, зокрема, готують льотчиків для керування винищувачами F-16. Підготовку в центрі проходять представники держав – членів НАТО, а також українські пілоти. Наприкінці минулого року на території Румунії відбулися перші навчання на зенітно-ракетних комплексах «Patriot».

З огляду на численні атаки РФ на українські дунайські порти та падіння уламків БпЛА типу «Shahed» на румунську територію Румунія змушена була вживати заходів щодо посилення захисту власного повітряного простору. Ще в жовтні 2022 р. спільно з 14 державами – членами НАТО (у т. ч. зі східного флангу Альянсу) країна долучилася до проєкту з покращення європейської системи комплексної протиповітряної оборони (ініціатива *ESSI*). У 2023 р. для посилення патрулювання повітряного простору Альянсу в Чорноморському регіоні до Румунії скеровувалися винищувачі – американські F-16 та німецькі «Eurofighter». Румунська сторона розпочала будівництво захисних споруд (укриття) для жителів сіл на березі Дунаю поблизу кордону з Україною. У цей район переміщені системи протиповітряної оборони Румунії, крім того, тут розміщені додаткові військові спостережні пости і патрулі.

Румунія продовжує акцентувати увагу союзників на потребі посилення безпеки Чорноморського регіону. За даними очільника Генерального штабу румунських збройних сил Даніеля Петреску, РФ регулярно глушить GPS-зв'язок у румунських територіальних водах, що підвищує ризики зіткнення кораблів у Чорному морі². У січні 2024 р. Румунія, Туреччина та Болгарія підписали спільний меморандум про взаєморозуміння щодо формування тристоронньої ініціативи з очищення Чорного моря від вибухонебезпечних предметів (передусім для безпеки судноплавства).

Підтримка України в умовах збройної агресії РФ

Широкомасштабна воєнна агресія РФ вплинула на активізацію двостороннього політичного діалогу між Румунією та Україною. Румунська сторона засуджує збройну агресію РФ проти України, підтримує територіальну

¹ У травні 2023 р. на території Румунії розпочалися масштабні навчання Сил спеціальних операцій держав НАТО Junction Strike 2023. У цей ж період відбулися спільні військові навчання збройних сил Румунії та Молдови. У вересні 2023 р. у Чорному морі та дельті Дунаю пройшли багатонаціональні військові навчання Sea Breeze 23.3 у сфері боротьби з морськими мінами, організовані військово-морськими силами Румунії та США (участь у них також брали Болгарія, Франція, Сполучене Королівство, Туреччина, Україна).

² Див.: URL: <https://www.pap.pl/ua/ukrainian/news/rosiya-sistematically-glushit-signali-gps-u-teritorialnikh-vodakh-rumunii>

цілісність і незалежність Української держави, про що свідчать рішення національного парламенту, а також документи в рамках міжнародних форматів, до підписання яких Румунія долучилася. Підтримка, яку Румунія надає Україні у її спротиві російській військовій агресії, здійснюється на рівні двостороннього діалогу та в рамках багатосторонніх майданчиків і включає в себе комплекс військово-політичних, дипломатичних, гуманітарних заходів.

Румунська сторона повністю підтримала інтеграцію України до Євросоюзу, а також приєдналася до низки держав, які розпочали з Україною двосторонні переговори у сфері безпеки. Восени 2022 р. Румунія стала членом Спільної слідчої групи з розслідування тяжких міжнародних злочинів в Україні (*JIIT*), до якої раніше увійшли держави Балтії, Польща та Словаччина. Також румунський парламент долучився до засудження Голодомору в Україні 1932–1933 рр. як наслідку радянської окупації. У жовтні 2023 р. відбувся перший від початку повномасштабного воєнного вторгнення Росії в Україну візит Президента України В. Зеленського до Румунії, під час якого було підписано декларацію про співпрацю в пріоритетних сферах взаємодії держав стосовно Чорноморської безпеки, підтримки Української формули миру, логістики та економічної співпраці тощо³.

Румунія надає Україні пакети військової допомоги (боеприпаси, стрілецьку зброю, запчастини для військового обладнання) та фінансову підтримку, зокрема в рамках Ініціативи НАТО щодо нарощування оборонного потенціалу (*Defence Capacity Building Initiative, DCB*)⁴. Починаючи із 17 квітня 2022 р., Румунія заборонила заходити у свої порти на Чорному морі та річці Дунай суднам під російським прапором. На території Румунії організована підготовка українських пілотів; проходять військові навчання союзників у рамках НАТО із залученням українських збройних сил; здобувають нові навички парамедики, котрі працюють в українських службах швидкого реагування (тренінги організовані спільно із Євроатлантичним координаційним центром реагування на природні лиха та катастрофи).

Румунська держава відіграє значущу роль у забезпеченні гуманітарних потреб десятків тисяч українських біженців (за даними, на початок 2024 р. більше як 150 тис. українських громадян отримали тимчасовий захист у Румунії⁵).

Під час повномасштабного російського збройного вторгнення транспортування українського зерна й розвиток пропускнуої спроможності румунсько-українського кордону увійшли до переліку найбільш пріоритетних сфер співпраці між Румунією та Україною. Навесні 2022 р. Румунія скасувала всі вимоги щодо дозволів для українських перевізників для спрощення логістики, проводила перемовини з Україною щодо диверсифікації маршрутів українського експорту

³ Див.: URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/10/10/7423475/>

⁴ Восени 2022 р. було ухвалене рішення про надання Румунією загалом 1,4 млн дол. США на зміцнення обороноздатності Молдови, Україні, Грузії та Йорданії в рамках Ініціативи DCB. У 2023 р. відповідно до цієї Ініціативи Румунія виділила понад 800 тис. дол. США для України і 750 тис. дол. США – для Молдови.

⁵ Див.: URL: <https://reliefweb.int/report/romania/unhcr-romania-ukraine-refugee-situation-update-weekly-update-82-5-february-2024>

Чорним морем до ЄС та інших держав. У рамках проєктів ЄС «Шляхи солідарності» Румунія стала однією з основних держав, залучених до експорту агропродукції з України та розроблення нових логістичних маршрутів, передусім через румунський порт Констанца у Чорному морі. Тут протягом 2023 р. було відвантажено 36 млн т зерна (на 50 % більше, ніж у 2022 р.); при цьому 40 % відвантаженої продукції – це зерно з України⁶.

Після виходу Росії з Чорноморської зернової ініціативи влітку 2023 р. та блокування морського експорту Україна розпочала транспортування зернової продукції суходолом і річковими шляхами. Румунія сприяла цьому, оголосивши про наміри збільшити свої транзитні потужності з 2 до 4 млн т щомісяця. З цією метою було вжито заходів задля відновлення залізничного сполучення з Україною (на ділянці «Рахів – Ділове – Валя-Вішеулуй»), зокрема збільшено кількість персоналу для прискорення вантажних перевезень річкою Дунай і через Сулінський канал, а також модернізовано його інфраструктуру. У 2022–2023 рр. розпочали роботу нові пункти пропуску на румунсько-українському кордоні – «Красноільськ» та «Дяківці». Планується зведення мосту між населеними пунктами Біла Церква (Україна, Закарпатська область) та Сігету-Мармаціей (Румунія). Румунія готова й надалі робити інвестиції в налагодження інфраструктури для подальшого транспортування української продукції. На початку 2024 р. Єврокомісія погодила виділення Румунії 126 млн євро до кінця 2024 р. для інвестування у її порти через навантаження від зростання експорту з України.

Інші питання, що становлять взаємний інтерес для Румунії та України:

- урегулювання українською стороною законопроєкту про національні меншини, який, з точки зору Румунії, має розроблятися з урахуванням консультацій із представниками румунської громади в Україні⁷;
- судноплавство та екологічна безпека дельти Дунаю, зокрема в рамках робіт, які Україна проводить з облаштування глибоководного суднового ходу «Дунай – Чорне море» (і відповідність цього Конвенції Еспо, про що Україна та Румунія остаточно домовились у грудні 2023 р.⁸).

Крім того, сторони демонструють готовність розвивати нові перспективні напрями співпраці. У січні 2024 р. Румунія та Україна уклали угоду про співробітництво щодо розвитку стільникової мережі 5G, відновлення телекомунікаційних мереж і підвищення їхньої стійкості, завдяки чому

⁶ Див.: URL: <https://www.reuters.com/markets/commodities/ukraine-grain-pushes-romanian-constantia-port-record-volumes-2023-2024-01-10/>

⁷ Попри те, що румунська сторона наприкінці 2023 р. привітала внесення необхідних поправок до законопроєкту, питання нацменшин може залишатися чутливою темою в двосторонніх відносинах, зокрема в електоральний період у Румунії.

⁸ Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (Конвенція Еспо) – конвенція Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй, що встановлює зобов'язання держав щодо проведення оцінки впливу певних видів діяльності на навколишнє середовище на ранній стадії планування.

передбачається реалізація спільних проєктів за фінансової підтримки ЄС⁹.

Посилюючи відносини з Україною, Румунія одночасно здійснила низку кроків щодо *обмеження політичного діалогу з РФ*. У 2022 р. румунська сторона вислала 11 співробітників посольства РФ у Бухаресті з огляду на те, що їхня діяльність суперечила Віденській конвенції про дипломатичні зносини. Наступного року держава вислала ще 40 співробітників російського посольства (11 дипломатів та 29 осіб технічно-адміністративного персоналу).

На початку 2023 р. було ухвалено рішення про припинення діяльності у Бухаресті російського центру культури та науки через поширення цієї установою пропаганди, дезінформації та виправдання воєнних злочинів Росії в Україні. А в березні 2024 р. Румунія ініціювала в рамках Європарламенту резолюцію щодо повернення свого національного золотого запасу, незаконно привласненого Росією з часів Першої світової війни¹⁰.

Активізація румунсько-молдовської співпраці

Повномасштабна збройна агресія РФ проти України актуалізувала для Румунії питання забезпечення безпеки Молдови й пов'язаних із Придністров'ям ризиків у випадку просування російських збройних сил на півдні України. На цьому тлі активізувався румунсько-молдовський політичний діалог на рівні парламентарів та очільників держав. Улітку 2022 р. відбулося перше спільне засідання парламентів Румунії та Молдови, під час якого сторони ухвалили спільну декларацію про засудження агресії РФ проти України, а також щодо схвалення інтеграції Молдови до ЄС. Сторони підтвердили прагнення продовжувати щільну співпрацю й координацію діяльності у сферах безпеки, боротьби з корупцією, економіки, освіти, культури та ін., які становлять спільний інтерес.

Румунія закликає європейських партнерів надавати чіткі сигнали щодо підтримки безпеки Молдови перед ризиками дестабілізації ситуації в державі з боку РФ. Також держава надає фінансову допомогу молдовській стороні (зокрема, навесні 2023 р. Румунія виділила перший транш у рамках програми підтримки Молдови, втілення якої довго відкладалося через економічні та корупційні проблеми). Проте найбільш активного розвитку набула румунсько-молдовська співпраця у сфері енергетики (з огляду на повну залежність Молдови від російського газу станом на початок 2022 р.). Після уведення в експлуатацію інтерконектора «Греція – Болгарія» (*Interconnector Greece – Bulgaria, IGB*) у липні 2022 р. Румунія задекларувала технічну готовність постачати природний газ до Молдови. Тоді ж президентка Молдови Мая Санду здійснила офіційний візит до Румунії, під час якого було уточнено потенціал газопроводу «Яси – Унгени – Кишинів» (саме цим газогоном наприкінці 2022 р. Румунія почала експортувати газ до Молдови). У вересні 2022 р. почав діяти тристоронній формат співпраці Румунії, Молдови та

⁹ Див.: URL: https://lb.ua/society/2024/01/04/592191_ukraina_rumuniya_pidpisali_ugodu.html

¹⁰ Див.: URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2024-0180_EN.html

України щодо зближення держав у сфері безпеки (у т. ч. енергетичної та інформаційної). Сторони домовилися про укладення угоди для розширення енергопостачання між державами (зокрема, постачання електроенергії з України до Молдови та Румунії).

Позиція Румунії в ЄС

У рамках Євросоюзу Румунія здійснює послідовну політику підтримки стійкого діалогу із західними партнерами (насамперед Німеччиною та Францією), проте активно не долучається до дискусій і суперечностей, що виникають між європейськими інституціями та окремими державами Центральної і Східної Європи. Румунія виступає загалом за розширення ЄС із включенням України, Молдови, а також держав Західних Балкан (стабільність ситуації в цьому регіоні має для Румунії важливе значення).

Румунська сторона, маючи низьку залежність від російських енергоресурсів, сприяє подальшій диверсифікації джерел енергопостачання для європейських партнерів. Після 24 лютого 2022 р. Румунія вжила заходів для розблокування газових проєктів у Чорному морі та розпочала прокладання підводного кабелю задля транспортування морем електроенергії до ЄС з Азербайджану та Грузії.

Тривалим проблемним питанням у рамках Євросоюзу для Румунії було доєднання до Шенгенської зони. Рішення про прийом Румунії, Болгарії та Хорватії довгий час блокувалося на рівні Ради ЄС попри виконання державами необхідних умов для вступу (зокрема, норм щодо прикордонного контролю, на чому особливо наполягала Австрія). Після низки політичних дискусій всередині ЄС та на двосторонніх рівнях (зокрема, австро-румунському, що призвело до тимчасового ослаблення рівня дипломатичних відносин) Румунія офіційно доєдналася до Шенгенської зони в березні 2024 р. Румунська сторона також планує приєднатися до Євросони у прискореному форматі (до 2026 р. замість 2029-го).

Внутрішньополітична ситуація та передвиборчі настрої

У 2024 р. в Румунії відбудуться вибори: місцеві, до Європарламенту, президентські та парламентські (останні двоє відбудуться ближче до кінця поточного року). За попередніми опитуваннями громадської думки¹¹, до найбільш популярних політсил, які потенційно можуть увійти в новий парламент, належать:

- лівоцентристська Соціал-демократична партія (*PSD*) – близько 30 % голосів;
- правоцентристська Національна ліберальна партія (*PNL*) – 18–20 % голосів;
- популістська партія «Альянс за об'єднання румунів» (*AUR*) – 18–20 % голосів;
- ліберальна партія «Союз порятунку Румунії» (*USR*) – 12 % голосів;

¹¹ Див.: URL: <https://politpro.eu/en/romania>

- ультраправа партія S.O.S.¹² – 5 % голосів;
- Демократичний союз угорців Румунії (*UDMR*) – 5 % голосів.

Загалом парламентські вибори в державі відбуватимуться на тлі посилення інтересу до ультраправих партій у Європі та впливу наслідків війни Росії проти України (а до цього – пандемії *COVID-19*). Зростання інтересу до популістського «Альянсу за об'єднання румунів» можна розцінювати як реакцію частини румунського суспільства на внутрішні системні проблеми в державі (слабкість політичних інституцій, корупцію, інфляцію, зростання соціально-економічної нерівності). Частково рейтинг *AUR* може бути пов'язаний із розчаруванням у тривалому перебуванні при владі соціал-демократів та націонал-лібералів (нині мають коаліцію в румунському парламенті).

Низький рівень довіри до основних політичних сил спричинив низьку явку на останніх парламентських виборах 2020 р. – лише 32 %. Риторика представників *AUR* спрямована на радикалізацію суспільного дискурсу довкола різних, часом чутливих питань внутрішньої політики Румунії (вищезазначених проблем) та зовнішніх орієнтирів. Передусім ідеться про наративи щодо дистанціювання від російсько-української війни та припинення допомоги Україні, а також критику західних партнерів і структур¹³. Доволі широка риторика *AUR* може чинити вплив на різні категорії невдоволеного населення:

- тих, хто «втомився» від традиційних політичних сил;
- тих, хто відчуває «несправедливе ставлення» з боку ЄС та окремих держав заходу щодо Румунії;
- тих, хто бачить загрозу «розмиття» румунської нації тощо.

Зважаючи на певну віддаленість парламентських виборів, політичні сили ще мають можливість змінити електоральні вподобання, зрушити баланс на свою користь та отримати критичні мандати, що потенційно вплине на формування парламентської коаліції (зокрема, це стосується й перспектив об'єднання *PSD* та *PNL* з меншими, але важливими партіями – *USR* та *UDMR*).

У довгостроковій перспективі Румунія залишатиметься орієнтованою на розвиток відносин у рамках НАТО, ЄС і пріоритетну співпрацю із США, проте варто брати до уваги вплив ситуативної риторики ультраправих партій на довіру населення до відповідних партнерів і структур.

¹² Засновницею є позафракційна сенаторка Діана Шошоакє, відома провокативними заявами та ініціативами, зокрема щодо «відновлення Румунії» за рахунок українських територій.

¹³ Див.: URL: <https://visegradinsight.eu/aur-anger-at-romanian-mainstream-boosts-new-nativist-party/>